

RADOŚĆ CHRZEŚCIJAŃSKA W KATECHEZIE BIBLIJNEJ I SAKRAMENTALNEJ

Pojęcie radości może być wielorako interpretowane i rozważane w różnym kontekście, przy czym „istota radości chrześcijańskiej polega na duchowym uczestnictwie w bezmiernej radości, boskiej i zarazem ludzkiej, jaka istnieje w sercu Jezusa Chrystusa uwielbionego”¹ Radość chrześcijańska jest odporna na trudności i utrapienia, gdyż znajduje swe głębokie uzasadnienie w nadziei pokładanej w Chrystusie².

Określenie źródła radości chrześcijańskiej, jej specyfiki, sensu i ostatecznego spełnienia, domaga się zatem przybliżenia tajemnicy Chrystusa, co z kolei jest głównym zadaniem współczesnej katechezy³ W odniesieniu do Chrystusa przedstawiane są wszystkie zagadnienia, także radość. Celem niniejszej refleksji będzie pokazanie radości chrześcijańskiej w katechezie biblijnej i sakramentalnej.

1. Radość chrześcijańska w katechezie biblijnej

Poznanie tajemnicy Chrystusa i pozostającej w ścisłym z nią związku radości chrześcijańskiej dokonuje się na drodze Objawienia, zapisanego na kartach Biblii, najpełniej ukazującej zbawczy plan Boga, Jego wkroczenie w ludzką historię i zbawcze działanie przywracające stopniowo radość⁴ Przedsmaku prawdziwej radości doświadcza Abraham, jest ona przepowiadana przez proroków i odczytywana w wydarzeniach istotnych dla Izraela, przede wszystkim zaś w wyzwoleniu z niewoli egipskiej, które stało się figurą wyzwolenia eschatologicznego. *Księga Psalmów* mówi o radości zasadzającej się na przyjaźni z Bogiem, na życiu z Nim i dla Niego. Obietnice Starego Testamentu, pod-

¹ Por. Paweł VI, Adhortacja apostolska *Gaudete in Domino*, w: *Te Deum laudamus. Program duszpasterski na Wielki Jubileusz Roku 2000*, Katowice 1999, s. 84. Skrót: GD.

² Por. L. Boros, *Doświadczenie Boga*, Warszawa 1983, s. 31-33.

³ Por. *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji*, Poznań 1998, 98. Stosowany skrót: DOK.

⁴ Por. W. Koska, *Katechetyka*, Poznań 1987, s. 74-75.

trzymujące mistyczną nadzieję ludu Izraela, wypełniają się z przyjściem Chrystusa na ziemię i dokonaniem przez Niego dziełem Odkupienia. Z radości przyniesionej przez Chrystusa nikt nie jest wykluczony. Dokładnie zostaje to ukazane w Nowym Testamencie, w mowach i czynach Jezusa.

Odkryciu prawdziwie chrześcijańskiej radości służy kontemplacja Jezusa w Jego ziemskim życiu. Chrystus w swoim człowieczeństwie potwierdził i ukazał bogatą panoramę radości ludzkiej, łatwo dostępnej, bo doświadczanej w codzienności. W Jezusie zauważa się radość człowieka z daru życia, piękna przyrody, zbieranych plonów, świętowania. Za wzorem Chrystusa także chrześcijanin ma korzystać z radości ludzkich, przy czym ich dostrzeżenie i pełne przeżycie jest zależne od odczuwania w sobie miłości ze strony Ojca. Ona jest powodem niezgłębionej radości Chrystusa, przy czym pozostaje też w ścisłym związku z wydarzeniami paschalnymi, które rzucają szczególne światło na los człowieka: cierpienie, niedostatek, niepowodzenia, a nawet śmierć. Trudności, jakie napotyka chrześcijanin, otrzymują w perspektywie paschalnej nowe – odkupieńcze znaczenie. Ze zwycięstwa Ukrzyżowanego tryska pełnia radości przemieniającej troski człowieka. Zmartwychwstały Chrystus daje też uczniom Ducha Świętego – Ducha Pocieszyciela, Który jest niewyczerpanym źródłem prawdziwej radości⁵

W centrum przepowiadania Jezusa znajdują się *Blogosławieństwa*, stanowiące odpowiedź na naturalne pragnienie szczęścia, które jest wczepione przez Boga w serce człowieka⁶ W kontekście *Blogosławieństw* prawdziwe szczęście nie polega ani na bogactwie czy dobrobycie, na ludzkiej sławie czy władzy, ani na żadnym ludzkim dziele, choćby było tak użyteczne jak nauka, technika czy sztuka, ani nie tkwi w żadnym stworzeniu, ale znajduje się w samym Bogu, który jest źródłem wszelkiego dobra i wszelkiej miłości⁷

Starotestamentalną zapowiedź radości chrześcijańskiej oraz radość Nowego Testamentu odsłania współczesna katecheza, która językiem historii zbawienia przekazuje doktrynę, teologię sakramentów, główne prawdy wiary i wskazania dla codziennego życia⁸ We współczesnej katechezie biblijnej mocno uwypuklony jest wymiar chrystocentrycz-

⁵ Por. GD, 88-93.

⁶ Por. *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 2002, nr 1718. Stosowany skrót KKK.

⁷ Por. tamże, 1723.

⁸ Por. P. Tomasiak, *Katechetyka fundamentalna*, w: *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, red. J. Stala, Tarnów 2003, s. 273.

ny⁹. Już od pierwszych klas szkoły podstawowej katechizowany zapoznaje się z osobą Jezusa Chrystusa i wybranymi wydarzeniami z historii zbawienia, która została zrealizowana w osobie Jezusa Chrystusa. W świetle Biblii wyjaśniane są problemy nurtujące człowieka oraz jasno zostaje odkryta tajemnica prawdziwej radości i szczęścia. Wiele miejsca poświęca się w tym względzie przesłaniu, jakie płynie z *Błogosławieństw*. Problematyka ta jest już uwzględniona w programie katechezy trzeciej klasy szkoły podstawowej, gdzie zwraca się uwagę nie tylko na zapoznanie uczniów z treścią ewangelicznych błogosławieństw, ale też na wspieranie wynikających z nich postaw¹⁰. Temat radości występuje w różnym kontekście, przy czym na wyróżnienie zasługują bloki i jednostki katechetyczne, które bezpośrednio traktują o szczęściu.

2. Radość w katechezie sakramentów inicjacji chrześcijańskiej

Przyjęte słowo Boże wyzwala wiarę i w konsekwencji prowadzi do sakramentów, które „obejmują wszystkie etapy i wszystkie ważne momenty życia chrześcijanina: sprawiają narodzenie i rozwój chrześcijańskiego życia wiary, uzdrowienie i dar posłania”¹¹. W katechezie wiele miejsca poświęca się sakramentom inicjacji chrześcijańskiej. Fundamentem życia chrześcijańskiego jest chrzest święty, gdyż wyzwala on z grzechu pierwotnego; odradza do nowego życia, tak że stajemy się dziećmi Bożymi; włącza we wspólnotę Kościoła, którego głową jest Chrystus; przeznaczają do uczestnictwa w kulcie religii chrześcijańskiej; otwiera dostęp do innych sakramentów, zobowiązuje do wyznawania przed ludźmi otrzymanej od Boga wiary; nakłada odpowiedzialność za realizację posłannictwa powierzonego Kościołowi¹². Chrzest jest najwspanialszym darem, jaki człowiek otrzymuje od Boga, równocześnie zaś łaską, ponieważ jest udzielany nawet tym, którzy zawinili. Można go też nazwać obmyciem odradzającym, ponieważ grzech zostaje pogrzebany w wodzie. Nowego odrodzenia we chrzcie potrzebują także dzieci, które urodziły się ze skażoną grzechem pierwotnym naturą. Jeśli rodzice nie dopuszczają dziecka do chrztu zaraz po urodzeniu, pozbawiają go cennej łaski stania się dzieckiem Bożym¹³.

⁹ Por. R. Sarek, *Wymiar biblijny w katechezie*, w: *Katechetyka materialna*, red. S. Stala, Tarnów 2002, s. 28-29.

¹⁰ Por. *Program nauczania religii*, Kraków 2001, s. 35. Stosowany skrót: PNR.

¹¹ KKK, 1210.

¹² Por. tamże, 1213.

¹³ Por. tamże, 1250

Chrzest dziecka nakłada na rodziców określone obowiązki, związane z wychowaniem w wierze: kształtowaniem prawdziwego obrazu Boga, wychowaniem do modlitwy i życia sakramentalnego, wprowadzeniem we wspólnotę Kościoła... Do tego należy koniecznie dodać – zazwyczaj przemilczany lub nie uświadamiany – obowiązek budzenia w dziecku radości, z racji przyjętego chrztu. Realizacja tego zadania dokonywać się może w różny sposób, ale wyjątkowego znaczenia nabiera w tym względzie obchodzenie rocznicy chrztu dziecka, która winna być dla rodziny dniem świętowania, wspólnej modlitwy, spożywanego razem posiłku, spotkania w gronie najbliższych. Dobrze byłoby na ten dzień zamówić Mszę świętą w intencji dziecka i uczestniczyć w niej całą rodziną. We wspólnym świętowaniu w kościele i domu powinni uczestniczyć chrzestni. Na tyle, na ile rozwój dziecka będzie na to pozwalał, należy je włączać do czynnego świętowania, zachęcać do modlitwy dziękczynienia Panu Bogu za to, że uwolnił z grzechu pierworodnego, obdarzył nowym życiem, które się nie kończy. W modlitwie trzeba też pamiętać o szafarzu chrztu, rodzicach, chrzestnych i wszystkich ludziach, którzy ze względu na miłość do Boga i drugiego człowieka byli przy chrzcie obecni.

Z sakramentem chrztu ściśle jest związane bierzmowanie, określane sakramentem duchowego umocnienia albo sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej. W oparciu o Nowy Testament można wysunąć pogląd, że chrzest był pierwszym, zaś bierzmowanie drugim etapem inicjacji chrześcijańskiej. Przekonuje o tym przynajmniej jeden tekst, zapisany w *Dziejach Apostolskich* 8, 14-17¹⁴: „Kiedy Apostołowie w Jerozolimie dowiedzieli się, że Samaria przyjęła słowo Boże wysłali do niej Piotra i Jana, którzy przyszli i modlili się za nich, aby mogli otrzymać Ducha Świętego. Bo na żadnego z nich jeszcze nie zstąpił. Byli jedynie ochrzczeni w imię Pana Jezusa. Wtedy więc kładli (Apostołowie) na nich ręce, a oni otrzymali Ducha Świętego” Istotę bierzmowania wyrażają jego definicje sformułowane i przypominane przez Kościół na przestrzeni wieków. *Katechizm Kościoła Katolickiego* wyjaśnia, że „Sakrament bierzmowania wraz z chrztem i Eucharystią należy do «sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego» (...). Przyjęcie tego sakramentu jest konieczne jako dopełnienie łaski chrztu. Istotnie «przez sakrament bierzmowania (ochrzczeni) jeszcze doskona-

¹⁴ Por. K. Romaniuk, *Sakramentologia biblijna. Zarys teologii sakramentów dla teologów, katechetów, duszpasterzy*, Warszawa 1991, s. 27-28.

lej wiążą się z Kościołem, i obdarzani są szczególną mocą Ducha Świętego, i w ten sposób jeszcze bardziej są zobowiązani, jako prawdziwi świadkowie Chrystusa, do szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do jej obrony»¹⁵. Poprzez sakrament bierzmowania chrześcijanin otrzymuje sposobność doświadczenia radości, jakiej udziela Duch Święty¹⁶ wylewając siedem darów: mądrości, rozumu, umiejętności, rady, męstwa, pobożności, bojaźni Bożej.

W Biblii postać mądrości przybiera Słowo Boże. Dostęp do mądrości Bożej mają ludzie pokorni – „maluczcy”, pozbawieni są zaś jej pyszni – „możni tego świata”. W mądrości posiadającej charakter Boski, niemożliwej do zbadania samym ludzkim rozumem, uczestniczy mądrość chrześcijańska, która może być przekazana w pełni jedynie przez Ducha Świętego i to tylko tym ludziom, którzy poddają się Bożemu pouczeniu. Mądrości chrześcijańskiej nie zdobywa się samym wysiłkiem ludzkim, ale poprzez objawienie, jakiego udziela Bóg. Mądrość chrześcijańska jest zatem objawieniem tajemnicy Boga, szczytem poznania religijnego, przy czym posiada ona również aspekt moralny. W świetle mądrości Bożej wszystkie objawione na kartach Pisma świętego normy postępowania – życia chrześcijańskiego na każdy dzień – nabierają pełnego znaczenia. Chrześcijanin winien dołożyć wszelkich starań, aby zawsze dostosowywać swoje uczynki do wymagań mądrości prawdziwej – pochodzącej z góry; ma o nią prosić Boga jako o dar¹⁷.

Za pomocą rozumu człowiek może poznać istnienie Boga. Pismo święte nazywa głupimi ludzi, którzy patrząc na dzieła stworzone, obserwując ich piękno, życie, nie dochodzą do przekonania o istnieniu ich Stwórcy – Boga (por. Mdr 13, 1-5). Istnieje więc realne niebezpieczeństwo, że człowiek nie wykorzysta otrzymanego od Boga rozumu. Dzięki pomocy Ducha Świętego rozum ludzki łatwiej otworzy się na prawdę istniejącą we wszystkich stworzeniach, przyjmie ją, a tym samym zbliży się do Boga, bardziej Go pozna i będzie Go miłował we wszystkich rzeczach stworzonych.

Najbardziej widzialnym znakiem działania daru umiejętności jest dokonywanie wyborów, dzięki którym człowiek ciągle przybliża się do zbawienia. Chrześcijanin, wykorzystując dar umiejętności, coraz dojrzalej poznaje Boga, jest wrażliwy na Jego miłość do ludzi i sam

¹⁵ KKK, 1285.

¹⁶ Por. GD, 92-93

¹⁷ Por. X. Leon – Dufour (red.), *Słownik Teologii Biblijnej*, tł. K. Romaniuk, Poznań 1990, s. 459-465.

okazuje bliźnim zrozumienie, troskę, cierpliwość, przebaczenie. Dar umiejętności jest szczególną mocą pochodzącą od Ducha Świętego¹⁸.

Dar rady ułatwia poznanie tego, co należy czynić zgodnie z wolą Boga. W wielu sprawach, szczególnie tych, które bezpośrednio nas dotyczą, mylimy się, podejmujemy złe rozwiązania i decyzje, potrzebujemy zatem pomocy Ducha Świętego.

Dar męstwa pozwala przezwyciężyć strach, lęk, ludzką słabość. Dzięki temu darowi chrześcijanin jest zdolny do poświęceń, odważnie daje świadectwo wiary wszędzie, gdzie się znajduje, pokonuje wszelkie trudności w drodze do zbawienia¹⁹

Do miłowania Boga jako Ojca i Pana wszystkich rzeczy stworzonych uzdalnia dar pobożności. Brak daru pobożności sprawia, że modlitwa jest ciężarem, a napotykanne w życiu przeszkody stają się jednym pasmem cierpień, ponieważ między modlitwą i życiem zachodzą ściśle relacje. Dar pobożności w jednakowym stopniu otwiera wszystkich na modlitwę, pozwala dostrzec jej wartość egzystencjalną²⁰

Udzielany w sakramencie bierzmowania „dar bojaźni Bożej wzbudza synowski szacunek i uległość wobec majestatu Boga, przez co pomaga zerwać z grzechem, a doskonalą cnotę umiarkowania (panowania nad sobą). Owocami daru bojaźni Bożej są:

- a) odpowiedzialność za Kościół;
- b) umiejętność słuchania woli Bożej;
- c) umiejętność czytania i przyjmowania Ewangelii;
- d) uzdolnienie do pomocy i modlitwy za innych²¹

Podstawowym środowiskiem przygotowania do bierzmowania jest własna parafia katechizowanego. Wśród argumentów potwierdzających słuszność tej tezy pojawiają się następujące²²:

- parafia jest najbardziej znaczącym miejscem formowania i życia wspólnoty;
- jest zwyczajnym środowiskiem rodzenia się i rozwijania wiary;
- jest wspólnotą realizującą posługę słowa poprzez nauczanie, wychowanie i świadectwo.

¹⁸ Por. *Umocnieni łaską Ducha Świętego. Podręcznik do religii dla II klasy gimnazjum*, (red. S. Labendowicz), Radom 2001, s. 113-114.

¹⁹ Por. KKK, 1808.

²⁰ Por. I. Werbiński, *Świętość w świetle dekretów beatyfikacyjnych i kanonizacyjnych po Soborze Watykańskim II*, s. 186-188.

²¹ Por. *Umocnieni łaską Ducha Świętego. Podręcznik do religii dla II klasy gimnazjum*, dz. cyt., s. 127.

²² Por. DOK, 257.

Przygotowanie obejmuje cały okres nauki w gimnazjum. W pierwszych dwóch latach spotkania mają odbywać się raz w miesiącu, a w klasie trzeciej gimnazjum – dwa razy na miesiąc²³. Rozłożony na trzy lata okres przygotowania tłumaczy dokumenty Kościoła w Polsce, w których się przyjmuje, że bierzmowana jest młodzież klas trzecich gimnazjum, zaś przygotowanie winno mieć charakter formacji²⁴. Nie chodzi zatem tylko o to, aby katechizowani posiadli jedynie określony z góry poziom wiedzy teologicznej, wyuczyli się reguł katechizmowych, ale też o to, by doświadczyli wspólnoty i sami nauczyli się ją tworzyć.

Formacja przed bierzmowaniem może się dokonywać w ramach spotkań ogólnych, pracy w grupach, celebracji w kościele parafialnym...²⁵ Każda z tych form posiada swoją wartość, dlatego też byłoby dobrze nie ograniczać się wyłącznie do jednej z nich. Spotkania ogólne są okazją do podania informacji dotyczących wszystkich kandydatów, otwierają szerokie możliwości omówienia spraw organizacyjnych. Praca w grupach służy wytworzeniu klimatu prawdziwej wspólnoty, zapewnia większą komunikację między katechizowanymi, scala ich bardziej między sobą, umożliwia zastosowanie metod aktywizujących, dzięki czemu spotkania są bardziej atrakcyjne. Z punktu widzenia inicjacyjnej funkcji katechezy, za wyjątkowe cenne należy uznać celebacje w kościele parafialnym.

Źródłem radości chrześcijańskiej jest też Eucharystia. W niej silnie jest akcentowany element głoszenia słowa Bożego, które – jak wskazyaliśmy wyżej – obwieszcza radość Starego i Nowego Testamentu. Eucharystia uobecnia jedyną odkupieńczą ofiarę Chrystusa, jest sakramentem miłości i miłosierdzia, oznacza i urzeczywistnia komunie ludzi z Bogiem i jedność Ludu Bożego. W Eucharystii, będącej uczcą paschalną, w której karmimy się Chrystusem, otrzymujemy zadatek przyszłej chwały²⁶

W katechezie przywiązuje się duże znaczenie do formacji umożliwiającej aktywne i pełne uczestnictwo w Eucharystii, począwszy już od pierwszych klas szkoły podstawowej²⁷. W wychowaniu tym istotną kwestią jest nie tylko stopniowe wprowadzanie dziecka w teologię

²³ Por. *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, s. 69. Stosowany skrót: PPK; por. także *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, 107. Stosowany skrót: PDK.

²⁴ Por. PDK, 107.

²⁵ Por. PPK, 69.

²⁶ Por. KKK 1322-1323.

²⁷ Zob. PPK, 25.

Eucharystii, ale też dostarczanie mu „naturalnych” doświadczeń, stanowiących podstawę w radosnym przeżyciu liturgii Mszy świętej. W psychice dziecka szczególnie silne wrażenia wywołują wspólne posiłki w rodzinie, podczas których doświadcza ono radości z zasia-
dania z wszystkimi do stołu, z przebywania razem, dzielenia się radościami i troskami. Przy wspólnym posiłku występują podobne elementy, które dziecko zauważa w czasie sprawowanej Mszy św.: charakter uczy, wieczerzy, dialog, radość, wspólnota osób. Nie mniej ważne są celebracje pozwalające na zrozumienie symboliki eucharystycznej i istotnych momentów Mszy świętej. W tym względzie nie wystarczą same lekcje religii, organizowane i prowadzone na terenie szkoły; potrzeba także spotkań przy parafii i w kościele.

W polskiej rzeczywistości, jakkolwiek lekcje religii w szkole podstawowej cieszą się dobrą frekwencją, a do Pierwszej Komunii świętej przystępuje prawie 100 % ochrzczonych dzieci, dostrzega się w wielu miejscach brak właściwej znajomości podstawowych prawd eucharystycznych i teologicznych. Próba zmiany takiej sytuacji podejmowana jest od dłuższego czasu przez teologów, duszpasterzy i katechetów, czego wymiernym efektem są programy przygotowania do Pierwszej Komunii świętej w ramach katechezy parafialnej. Ciekawą propozycję duszpasterstwa pierwszo-komunijnego zaprezentował ks. Stanisław Hartlib. Jego zdaniem, przygotowanie do Pierwszej Komunii świętej winno mieć wymiar katechumenalny i należy je koniecznie powiązać z przeżyciem zasadniczej tajemnicy chrztu świętego. Chodzi o pełne przeżycie przez dzieci znaków przekazywanego podczas chrztu życia Bożego: znaku krzyża, znaku białej szaty i znaku światła. Rozświetlenie ich znaczenia dokonuje się podczas nabożeństw zwanych skrutyniami chrzcielnymi, które w przygotowaniu pierwszo-komunijnym przyjmują właściwą sobie treść i formę²⁸ Program ten pozwala katechizowanym zrozumieć, że droga inicjacji chrześcijańskiej rozpoczęła się już w sakramencie chrztu świętego, zaś w życiu sakramentalnym nie wolno rezygnować ze znaków i symboli. Pozwalają one bowiem na pełniejszy kontakt z Bogiem i głębsze przeżycie tajemnicy wiary²⁹

²⁸ Por. Por. S. Dziekoński, E. Rucka, *Katecheza wyjaśniająca rzeczywistość chrztu świętego w przygotowaniu dzieci do Pierwszej Komunii świętej*, Studia Teologiczne Białystok, Drohiczyn, Łomża, 19 (2001), 273-274.

²⁹ Por. tamże, s. 290.

3. Radość chrześcijańska w katechezie sakramentów uzdrowienia

W wyjątkowy sposób człowiek doświadcza radości chrześcijańskiej w sakramencie pokuty i namaszczenia chorych, co jest w jakiejś mierze zaznaczone w określeniu: sakramenty uzdrowienia. W sakramencie pokuty i pojednania chrześcijanin doznaje radości z faktu odpuszczenia grzechów, pojednania z Bogiem, Kościołem i bliźnimi, odzyskania równowagi ducha, oczyszczenia sumienia, odrodzenia duchowego³⁰. Owocność sakramentu pokuty w życiu dzieci, młodzieży i dorosłych wymaga jednak właściwej formacji katechetycznej, prowadzonej na wszystkich etapach edukacji, co mocno zostaje uwypuklone w opracowaniach dotyczących praktyki sakramentu pokuty. Nie należy bowiem do wyjątków, że dzieci traktują ten sakrament przede wszystkim jako „miejsce” wyznania grzechów, „magiczny obrzęd”, stąd też po otrzymaniu rozgrzeszenia powracają do dawnego postępowania i pozbawiają się radości życia w łasce uświęcającej. Podobnie zachowuje się młodzież pozostająca w znacznym stopniu pod wpływem doświadczeń z dzieciństwa. Niechęć do sakramentu pokuty wyrażają dorośli, którzy postrzegają spowiedź jako przykry obowiązek moralny i nie podejmują w swym życiu wyzwań wypływających z tego sakramentu. Zasygnalizowane zjawiska wskazują na potrzebę ożywienia katechezy umożliwiającej odkrycie pełnej treści, jaka kryje się pod pojęciami: nawrócenie, pojednanie, sakrament pokuty. Jest to w jakiejś mierze warunkiem godnego i owocnego przeżycia rzeczywistości sakramentalno-pokutnej i podjęcia działań świadczących o wejściu na nową drogę życia.

Wychowanie do pokuty należy rozpocząć jak najwcześniej, uwzględniając poziom rozwoju katechizowanego, jego predyspozycje i zdolności. W katechezie dzieci istotną kwestią będzie z jednej strony uwzględnienie antropologicznych celów i przesłanek wychowania do pokuty, z drugiej zaś postulatów teologiczno-wychowawczych. Wyjątkowego znaczenia nabiera w tym względzie doświadczenie zaufania, jakiego dziecko nabywa w kontakcie z najbliższymi. Jeśli będzie ono rozwijane w wielu formach i pielęgnowane miłością rodzicielską, stanie się podstawą zaufania, jakim dziecko darzyć będzie Boga, który w sakramencie pokuty udziela daru pojednania i pokoju³¹

³⁰ Por. KKK, 1468-1469.

Por. T. Balewski, *Sakrament pokuty i katecheza*, Warszawa 2000, s. 386-388.

„Naturalne” doświadczenie zaufania jest częścią pokutnej formacji dziecka, w którą włączać należy także zagadnienia teologiczne. W tym celu nauczanie religii przewiduje oddzielne jednostki lekcyjne. Dziecko ma się zapoznać z owocami spotkania ze zmartwychwstałym Chrystusem w sakramencie pokuty, zrozumieć znaczenie słów i gestów związanych z udzielaniem tego sakramentu, odczuć radość prowadzącą do okazania Bogu wdzięczności za otrzymany dar przebaczenia grzechów i pojednania³².

Jeszcze inne zadania stawia się przed katechezą młodzieży. Dużą wagę przywiązuje się do tego, aby sakrament pokuty stał się integralną częścią życia młodego człowieka, miejscem odzyskania prawdziwej radości i pokoju, który często jest zakłócony gwałtownymi przemianami, głównie biologicznymi, psychicznymi i duchowymi, najbardziej odczuwalnymi w okresie dorastania. Każdy człowiek przeżywa ten czas na swój sposób, wykazując niekiedy zniechęcenie, bezradność, krytycyzm, bunt, wzmożoną skłonność do drażliwości, a nawet agresji³³. Młody człowiek łatwiej przezwycięży te trudności, jeśli w sakramencie pokuty dostrzeże zbawczą rzeczywistość, pozwalającą odkryć na nowo sens życia, miłości, przyjaźni, pragnienie szacunku dla siebie i innych, realizację potrzeby bezpieczeństwa i opieki³⁴. Osiągnięcie tego jest możliwe, ponieważ – obok niewątpliwych „pułapek” – przemiany rozwojowe dają też młodemu człowiekowi określone szanse wejścia w bliższy, bardziej świadomy i autentyczny, kontakt z Bogiem oraz pozwalają mocniej odczuć egzystencjalną wartość wiary.

Intensywny rozwój fizyczny, uczuciowy, umysłowy i społeczny umożliwia bowiem dojrzewanie religijne, które dokonuje się na drodze trzech podstawowych procesów psychicznych: interioryzacji, absolutyzacji i socjalizacji.

Interioryzacja pozwala młodemu człowiekowi osobiście zaakceptować wartości religijne, przekazane mu wcześniej przede wszystkim przez rodzinę, czy też podczas katechezy. Odpowiedni przebieg tego procesu uwarunkowany jest wieloma czynnikami: poziomem myślenia abstrakcyjnego, przeżyciem autonomii w kontaktach międzyludzkich,

³² Por. *Program nauczania religii*, Kraków 2001, s. 26. Stosowany skrót: PNR.

³³ Por. A. Gała, *Trudności wychowawcze wieku dorastania*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. R. Murawski, Warszawa 1989, s. 95-97.

³⁴ Por. T. Balewski, dz. cyt., s. 424.

poziomem sfery emocjonalno-dążeńiowej, religijną formacją młodego człowieka.

Równolegle z interioryzacją różnych wartości zachodzi proces absolutyzacji. Jednostka wśród wewnętrznie zaakceptowanych wartości dokonuje selekcji, porządkuje je i układa według określonej hierarchii. Na czoło wysunięte zostają idee postrzegane przez daną osobę jako najważniejsze i najistotniejsze, które ustawiają jej życie, nadają mu sens i wyznaczają kierunek działania. Ważne jest, aby wartościami nadrzędnymi, organizującymi i scalającymi osobowość, były wartości religijne. Wówczas cała wizja życia, zachowanie, rozwiązywanie problemów egzystencjalnych podporządkowane jest „mentalności wiary”

Proces socjalizacji polega z kolei na wrastaniu jednostki w środowisko społeczne, przyjmowaniu z tego środowiska wartości, norm i wzorców zachowania. Znaczącą rolę w tym względzie odgrywają grypy rówieśnicze, w które młody człowiek wchodzi chętnie, realizując w ten sposób psychiczną potrzebę kontaktowania się z innymi³⁵

W katechezie pokutnej osób dorosłych uwzględnić należy aspekt poznawczy, przeżyciowy i działaniowy. Poprzez katechezę dorosły chrześcijanin ma pełniej zrozumieć, że sakrament pokuty łączy się nierozdzielnie z wychowaniem w wierze³⁶. Rodzi się też potrzeba zwrócenia baczniejszej uwagi na fakt, że sakrament pokuty jest zwyczajnym sposobem przebaczenia i odpuszczenia grzechów ciężkich, popełnionych po chrzcie, i posiada nie tylko charakter sądowniczy, ale też terapeutyczny, czyli leczniczy. Na sakramentalny znak przebaczenia i pojednania składają się nie tylko akty spowiednika, ale i penitenta: rachunek sumienia, żal za grzechy, mocne postanowienie poprawy, szczerą spowiedź, zadośćuczynienie Panu Bogu i bliźniemu. Sakrament pokuty ma wymiar indywidualny i społeczny. Chociaż sam grzesznik staje przed obliczem Boga ze swą winą, żalem i ufnością, przeżywając osamotnienie w swej winie, to przecież cały Kościół, zraniony przez grzech penitenta, przychodzi penitentowi z pomocą i na nowo przyjmuje go na swoje łono. W sakramencie pokuty rodzi się nowy, nieskażony człowiek i pojednany świat.

Objęcie katechezą pokutną osób dorosłych wydaje się dzisiaj szczególnie ważne. Spotyka się bowiem coraz częściej myślenie, że przebaczenie można otrzymać bezpośrednio od Boga, czyli bez przy-

³⁵ Por. R. Murawski, *Rozwój religijny*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, dz. cyt., s. 75-79.

³⁶ Por. T. Balewski, dz. cyt., s. 443.

stępowania do sakramentu pokuty; w wielu wypadkach dostrzega się rutynę w praktykowaniu sakramentu pokuty, pomijającą jego podstawowe wymiary, w tym przebaczenie³⁷. Do tego dołączyć jeszcze trzeba – charakterystyczne dla współczesności – zaciemnianie zmysłu religijnego i moralnego, osłabienie poczucia grzechu, utratę pamięci i dziedzictwa chrześcijańskiego, brak łączenia ewangelicznego przesłania z codziennym doświadczeniem³⁸.

Źródłem chrześcijańskiej radości jest też sakrament namaszczenia chorych. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wskazując na skutki sprawowania tego sakramentu, mówi między innymi: „Pierwszą łaską sakramentu namaszczenia chorych jest łaska umocnienia, pokoju i odwagi, by przezwyciężyć trudności związane ze stanem ciężkiej choroby lub niedołęstwem starości. Ta łaska jest darem Ducha Świętego, który odnawia ufność i wiarę w Boga oraz umacnia przeciw pokusom złego ducha, mianowicie przeciw pokusie zniechęcenia i trwogi przed śmiercią. Wsparcie Pana przez moc Jego Ducha ma prowadzić chorego do uzdrowienia duszy, a także do uzdrowienia ciała, jeśli taka jest wola Boża”³⁹. Oprócz szczególnego daru Ducha Świętego, w sakramencie namaszczenia chrześcijan doświadczą jeszcze innych skutków:

- głębszego zjednoczenia z męką Chrystusa, dzięki czemu cierpienie otrzymuje znaczenie;
- łaski eklezjalnej – chorzy przyjmując z wiarą ten sakrament nie tylko przysparzają dobra Kościołowi, ale też sami otrzymują od niego wsparcie⁴⁰.

W teologicznej perspektywie sakramentu namaszczenia chorych pełniej można zrozumieć naukę Kościoła o ludziach cierpiących i ich zasługach dla wspólnoty ochrzczonych i całej ludzkości. Jan Paweł II nazywa chorych największym skarbem Kościoła. W jednej z audiencji środowych zwraca się do chorych w następujących słowach: „Kościół liczy na Was, ponieważ Wasza sytuacja zbliża Was szczególnie do Ukrzyżowanego, dzięki czemu możecie bardziej bezpośrednio współpracować z Nim dla nawrócenia i zbawienia ludzi. Jeśli potraficie cierpieć w tym duchu i w tym celu ofiarować swoje cierpienia, będziecie

³⁷ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, Kraków 1998, nr 31.

³⁸ Por. Jan Paweł II, Adhortacja *Ecclesia in Europa*, 7.

³⁹ KKK 1520.

⁴⁰ Por. tamże, 1521-1522.

dobroczyńcami ludzkości, a Wasze imiona zapisane zostaną w niebie złotymi literami”⁴¹

Warto zauważyć, że Papież nie wzywa do cierpiętnictwa. Patrzy na niepełnosprawność, chorobę realnie. Mówi o nich jako o rzeczywistości wpisanej w egzystencję człowieka, niezależnie od wieku i przestrzeni geograficznej. Podczas wizyty w szpitalu *Bambino Gesù* w Rzymie zauważył, że spotkania z chorymi, niepełnosprawnymi rodzą pytania o sens życia, egzystencji człowieka. Pojawiają się one zwłaszcza wtedy, gdy dręczące, nieuchronne cierpienie dotyka niewinnych i mogą nawet spowodować kryzys przeświadczeń, na których opiera się nasze życie intelektualne, moralne i religijne⁴² „Bolesny, rozdzierający płacz cierpiącego dziecka może wydać się niejako protestem całej ludzkości wobec niezgłębionego milczenia Boga, który dopuszcza istnienie takiego bólu”⁴³

Postawa buntu wobec cierpienia, w konsekwencji zaś wobec Boga, determinowana jest przede wszystkim ludzkim rozumem. Zupełnie inną perspektywę otrzymuje się wówczas, jeśli nasz rozum i doświadczenie zostaną ubogacone słowem Bożym, które wprowadza nas w „tajemnicę” ludzkiego cierpienia, przedstawiając Jezusa Chrystusa, Syna Bożego, wzruszającego się głęboko cierpieniem innych, przyjmującego całkowicie ból swej Męki i śmierci, koniecznych etapów do chwały Zmartwychwstania. „W tym chrześcijańskim widzeniu lament i płacz tych, którzy cierpią, szczególnie zaś dzieci, nie są więc ostrym protestem, ale nadzwyczajną, czystą, wzruszającą modlitwą błagalną, wznoszącą się z tej ziemi do tronu Bożego, modlitwą o to, żeby wszyscy ludzie zostali wyzwoleni i oczyszczeni od zła, żeby układali swe życie zgodnie z wymogami Bożego objawienia i okazywali się prawdziwymi «dziećmi Bożymi». W tej perspektywie Jezus błogosławionymi nazwał tych, którzy smucą się i płaczą, albowiem będą oni pocieszeni (por. Mt 5, 4). Kiedy zaś przyjdzie znowu w chwale jako najwyższy Sędzia w historii, utożsami się ze wszystkimi cierpiącymi na ziemi: «Byłem chory, a odwiedziliście Mnie; (...) wszystko, co uczyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnie uczyniliście» (Mt 25, 36. 40)”⁴⁴

⁴¹ *Audycja śródowa, 7 kwietnia 1982, w: Jan Paweł II o cierpieniu, Niepokalanów 1998, s. 23.*

⁴² *Por. Wizyta w szpitalu Bambino Gesù w Rzymie, 8 czerwca 1982, w: Jan Paweł II o cierpieniu, dz. cyt., s. 37.*

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże.

4. Radość w katechezie sakramentów służby

Sakramentami w służbie komunii określa się kapłaństwo i małżeństwo. Przyjmujący te sakramenty doświadczają radości, ponieważ otrzymują szczególne posłanie w Kościele: przez służbę mają się przyczyniać do zbawienia innych⁴⁵. Właściwe zrozumienie tego przesłania domaga się zapoznania katechizowanych z teologią tych sakramentów i kształtowania właściwych w tym względzie postaw i umiejętności. W katechezie mniej czasu poświęca się sakramentowi kapłaństwa, jakkolwiek teologia tego sakramentu, jego znaczenie dla życia Kościoła i uświęcenia człowieka, powraca wielokrotnie. Konsekwentnie przedstawia się uwypukloną już przez Sobór Watykański II prawdę, że kapłaństwo jest radością dla całego Kościoła. Szczególnej radości doświadczają kapłani zjednoczeni z Chrystusem i Kościołem przez modlitwę, odtwarzający w sobie na co dzień tajemnice Chrystusa, zawarte w Eucharystii. Już sama łaska powołania do kapłaństwa może być źródłem radości, która potęguje się bardziej we wspólnym byciu z innymi kapłanami⁴⁶.

W katechezie o wiele więcej uwagi poświęca się małżeństwu. Łaska sakramentalna wzbogaca i pomnaża naturalne radości życia małżeńskiego, wynikające ze wspólnego bycia małżonków, wzajemnej miłości, powołania rodzicielskiego. Małżeństwo sakramentalne „uczestniczy w przymierzu pomiędzy Chrystusem a Kościołem, włącza ludzką miłość w Bożą tajemnicę miłości, jest nie tylko drogą realizacji dwojga osób, lecz także drogą ich zbawienia. Przez miłość na wskroś ludzką – pełną, wierną i płodną, posuwającą się aż do ofiary z siebie, małżonkowie wzajemnie się uświęcają”⁴⁷.

Katecheza przygotowująca do małżeństwa realizowana jest w trzech etapach: dalszym, bliższym i bezpośrednim. Dalszy etap przygotowania rozpoczyna się już w dzieciństwie. Jego głównym celem jest przekazanie katechizowanym odpowiedniej wiedzy i kształtowanie cnót niezbędnych w życiu małżeńskim i rodzinnym. Pierwszym i podstawowym środowiskiem takiej katechezy jest dom rodzinny. Odnoszenie się rodziców do siebie i dzieci, okazywana życzliwość i szacunek, życie oparte na prawdziwych wartościach, modlitwa i regularne przystępowanie do sakramentów świętych – wnoszą wiele w wy-

⁴⁵ Por. KKK 1534.

⁴⁶ Por. R. Kostecki, *Radość chrześcijańska*, Kraków 1972, s. 13-14.

⁴⁷ *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Pallotinum 2001, s. 31.

chowanie dziecka do właściwego zrozumienia małżeństwa i wprowadzają je w życie rodziny⁴⁸

Na etapie dalszego przygotowania do małżeństwa, prowadzonym w obszarze parafii i szkoły, tematy bezpośrednio dotyczące małżeństwa i rodziny poruszane są przy okazji innych zagadnień. Dla autorów programów i podręczników do nauczania religii w pierwszej klasie szkoły podstawowej, doświadczenie rodziny stanowi punkt wyjścia do wprowadzenia dzieci w tematykę Kościoła jako wspólnoty dzieci Bożych. Na dalszych etapach edukacji religijnej pojawiają się tematy pogłębiające teologię małżeństwa i rodziny. Na poziomie klas IV-VI bardziej uwzględnia się postulat wychowania katechizowanego do odpowiedzialności za rodzinę, mocniej wskazuje się chrześcijańskie motywy wyborów w codziennym życiu, kształtuje się pozytywny stosunek do daru płci, udziela się pomocy w odnalezieniu właściwego miejsca w świecie. Te kwestie powracają ze zdwojoną siłą w gimnazjum⁴⁹

Młodzież szkół gimnazjalnych przechodzi w etap przygotowania bliższego, które przyjmuje formę katechumenatu przed zawarciem małżeństwa. Na tym etapie za najważniejsze uznaje się:

- pogłębienie nauki o małżeństwie i rodzinie;
- uwrażliwienie na fałszywe teorie w dziedzinie małżeństwa i rodziny;
- przysposobienie do międzyosobowego życia w małżeństwie i rodzinie;
- pogłębienie życia wspólnotowo-liturgicznego⁵⁰

Dopuszcza się dwie formy realizacji założeń katechetycznych: dłuższą, trwającą jeden rok i rozłożoną przynajmniej na 25 spotkań, oraz skróconą, w formie przynajmniej 10. spotkań. *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* wyraźnie preferuje roczną katechizację przedmażeńską, prowadzoną w ramach szkolnej nauki religii oraz przy parafii.

Program katechezy przedmażeńskiej w szkole określony został w *Programie Nauczania Religii*, stanowiącym bazę do opracowania tzw. programów autorskich. Zakłada się w nim przeprowadzenie cyklu katechez odpowiadających czterem podstawowym funkcjom katechezy: nauczaniu, wychowaniu, inicjacji i ewangelizacji. W procesie nau-

⁴⁸ Por. *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, 19-20. Stosowany skrót: DDR.

⁴⁹ Por. PPK, s. 52.

⁵⁰ Por. DDR, 24.

czania młodzież winna zapoznać się z teologią sakramentu małżeństwa, pojęciem Kościoła domowego, funkcjonującymi katolickimi ruchami rodzinnymi, elementami prawa kanonicznego, zagadnieniami etyki małżeńskiej, psychologicznymi podstawami związanymi z budowaniem i funkcjonowaniem wspólnoty małżeńskiej. Wychowawczy wymiar katechezy ma pomóc młodzieży w nabywaniu umiejętności życia we wspólnocie rodzinnej. W funkcji wtajemniczenia katecheza parafialna ma pomóc w odkrywaniu wartości wspólnotowego przeżywania Eucharystii, ukazać rolę sakramentu pojednania w budowaniu wspólnoty; zapoznać z liturgią i różnymi formami modlitwy w Kościele domowym oraz zachęcić do czytania i słuchania słowa Bożego. Katecheza w funkcji ewangelizacyjnej winna tak ukazywać chrześcijańską koncepcję życia rodzinnego, by młodzież widziała w nim wartość, a nie zakaz. Chodzi o przedstawienie ideałów bliskich chrześcijaństwu, które udoskonalają życie, czynią je pięknym i radosnym, budują fundament porozumiewania się z innymi. Podejście to domaga się równocześnie zburzenia uproszczonego, a nawet zdeformowanego, obrazu miłości. Problematyka ta pojawi się przy tematach: antykoncepcji, czystości przedmałżeńskiej, patologii życia rodzinnego.

Realizacja wyszczególnionych zadań, w zależności od klasy, przebiega różnie. Tematyce małżeństwa i rodziny najmniej uwagi poświęca się w klasie pierwszej, najwięcej zaś w ostatniej, której program nosi tytuł: *Świadek Chrystusa w rodzinie*. Przyjmuje się założenie, że problematyka małżeńska i rodzinna jest najbardziej nośna w ostatniej klasie szkół ponad-gimnazjalnych, ponieważ młodzież kończy ważny dla niej etap edukacyjny i zastanawia się nad wyborem drogi życiowej. W tej sytuacji problemy małżeństwa i rodziny stają się bardziej istotne i aktualne⁵¹

Na koniec przygotowania bliższego katechizowany otrzymuje zaświadczenie o jego ukończeniu. Do wystawienia takiego zaświadczenia, oprócz uczestnictwa w szkolnych lekcjach religii, wymaga się jeszcze odbycia tzw. spotkań parafialnych⁵² Chodzi o stworzenie rocznej katechizacji przedmałżeńskiej, uwzględniającej:

- zagadnienia z teologii małżeństwa i rodziny;
- zagrożenia i obronę rodziny;
- potrzebę i sposoby organizowania się w stowarzyszenia i grupy o pogłębianej formacji;

⁵¹ Por. PNR s. 130.

⁵² Por. tamże, s. 137-138.

– naturalne metody rozpoznawania płodności w kontekście świętości życia i odpowiedzialności za przyszłość Ojczyzny i Kościoła.

Przygotowanie bliższe do małżeństwa w ramach katechezy parafialnej ma też na celu głębsze zintegrowanie młodzieży – przyszłych małżonków – z parafią. Dlatego pod koniec zajęć należy poświęcić sporo uwagi istocie parafii, jej problemom, istniejącym w niej organizacjom małżeńskim i rodzinnym oraz funkcjonowaniu poradnictwa rodzinnego.

Oprócz katechezy realizowanej systematycznie należałoby zatroszczyć się o zorganizowanie rekolekcji, zwłaszcza wielkopostnych oraz na zakończenie roku, zgłębiających tematykę małżeństwa i rodziny. *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* uwzględnia równocześnie fakt, że nie cała młodzież będzie uczestniczyć w rocznej katechezie w parafii. Proponuje się tutaj dwa rozwiązania. Pierwsze z nich przeznaczone jest głównie dla młodzieży studiującej. Jest to roczne studium przedmałżeńskie, oparte na programie wypracowanym przez Duszpasterstwo Akademickie i Radę Episkopatu ds. Rodziny, prowadzone w ramach Duszpasterstwa Akademickiego. Studium to kończy się wydaniem zaświadczenia. Drugie rozwiązanie dotyczy młodzieży, która z poważnych przyczyn nie przygotowała się ani w parafii, ani podczas studiów. Przewiduje się wówczas 10 spotkań. Według ustaleń biskupa diecezjalnego, mogą się one odbywać albo w parafii, albo w ośrodkach dekanalnych czy rejonowych.

Sprawą otwartą pozostają nadal szczegółowe programy dla różnych form przygotowania. Ich opracowania podejmuje się Rada Episkopatu ds. Rodziny we współpracy z Komisją Wychowania⁵³

Przygotowanie bezpośrednie jest etapem czasowo najkrótszym, gdyż może być ograniczone nawet do trzech miesięcy. Na początku tego okresu należy zgłosić się na spotkanie z duszpasterzem w kancelarii parafialnej w celu ustalenia:

- terminu trzech katechez przedślubnych;
- co najmniej trzech spotkań w poradni rodzinnej;
- udziału w dniu skupienia i rozmowy sprawdzającej.

Na szczególne zauważanie zasługuje pierwszy z wyszczególnionych elementów: katechezy przedślubne, które winny koncentrować się wokół następujących kwestii:

- teologia małżeństwa i rodziny;

⁵³ Por. DDR, 24-26.

- etyka życia małżeńskiego;
- liturgia sakramentu małżeństwa.

W kwestiach dotyczących teologii małżeństwa i rodziny uwypuklenia domaga się modlitwa małżeńska oraz zagadnienie uczestnictwa małżonków w grupach o pogłębionej formacji⁵⁴ Katecheza w przygotowaniu bezpośrednim ma pomóc przyszłym małżonkom odkryć wzajemne relacje między życiem codziennym, postawą chrześcijanina i modlitwą.

Przy etyce życia małżeńskiego powinny się pojawić następujące kwestie: „odpowiedzialność za uświęcenie współmałżonka; powołanie do przekazania życia; niedopuszczalność i szkodliwość antykoncepcji i środków wczesnoporonnych; naturalne metody rozpoznawania płodności w służbie zdrowia, miłości i wolności małżonków; rola poradnictwa rodzinnego; niedopuszczalność sztucznych poczęć i zabijania poczętego dziecka, syndrom poaborcyjny”⁵⁵

Ostatnia grupa zagadnień koncentruje się wokół liturgii sakramentu małżeństwa. W ich objaśnieniu należy sięgnąć do biblijnej teologii małżeństwa i rodziny, przy czym główna uwaga skoncentrowana będzie na przebiegu liturgii sakramentu małżeństwa. Poszczególne jej elementy, występujące dialogi, symbolika, modlitwy – stanowią punkt wyjścia do bardziej szczegółowego wyjaśnienia i wyciągnięcia wniosków istotnych dla małżeństwa jako wspólnoty miłości oraz rodziny jako Kościoła domowego.

Katechezy na etapie bezpośredniego przygotowania należy zakończyć dniem skupienia. Jego program winien umożliwić uczestnikom spowiedź oraz dłuższą modlitwę⁵⁶

5. Zakończenie

Prowadzona tutaj refleksja potwierdza zakreśloną już we wstępie prawdę, że źródłem i pełnią radości chrześcijańskiej jest Jezus Chrystus. Obietnice zstąpienia Zbawiciela na ziemię podtrzymawały nadzieje Narodu Wybranego. Jezus Chrystus wyjawia tajemnicę prawdziwej radości w nauce o królestwie Bożym; dzięki Niemu sakramenty otrzymują zbawczą moc. W odkryciu tych prawd służy pomocą

⁵⁴ Por. tamże, 30.

⁵⁵ Tamże, 30.

⁵⁶ Por. tamże, 30.

katecheza biblijna i sakramentalna. Jest ona realizowana na każdym poziomie dydaktycznym i katechetycznym. Jej program wyznaczają przede wszystkim dokumenty katechetyczne Kościoła w Polsce, które zwracają uwagę, aby w przekazie orędzia zbawienia zachować zasadę wierności Bogu i człowiekowi. Stąd też wychowanie biblijne i sakramentalne, w zależności od poziomu rozwoju ucznia, przyjmuje różną treść i formę, przy czym zawsze zostaje wyeksponowany antropologiczny i egzystencjalny wymiar katechezy. W ten sposób słowo Boże rozświetla życie człowieka, daje odpowiedź na najtrudniejsze pytania, wzmacnia nadzieję nawet w najbardziej skomplikowanej sytuacji.

W przygotowaniu do sakramentów eksponuje się ich zbawczą moc, a równocześnie ich znaczenie dla codziennego życia. Należy jednak wysunąć postulat, aby w praktyce katechetycznej przekaz biblijny, a przede wszystkim poszczególne sakramenty bardziej bezpośrednio łączyć z tematyką radości chrześcijańskiej.

W funkcjonujących obecnie programach nauczania religii i katechezy najwięcej mówi się o radości przy sakramentach: chrztu, Eucharystii, pokuty i namaszczenia chorych. Wobec tego rodzi się potrzeba wydobycia orędzia radości przy omawianiu pozostałych sakramentów. Mogłoby to stanowić przyczynek do większego i bardziej ochotnego zaangażowania młodzieży w przygotowanie do bierzmowania i do małżeństwa.